

IZMEĐU ESEJISTIČKE "IMPRESIJE" I NAUČNE "EGZAKTNOSTI"

(Edin Pabrić: *Priča i ideologija / semiotika književnosti*, Centar SAMOUPRAVA Sarajevo, 2016.)

Tumačiti znači reagovati na (...) svet nekog teksta, stvaranjem drugih tekstova (...) da se odredi ima li on neko utvrđeno značenje, ili, naprotiv, nema nikakvo (U. Eco).

Kada počnete čitati "naučnu" knjigu koja u svome nazivu nosi dvije ključne riječi "priča" i "ideologija" najmanje očekujete da ćete unutar tih korica naći priču. Pak, knjiga bosanskohercegovačkog književnog teoretičara, kritičara i univerzitetskog profesora Edina Pabrića na svojim prvim stranicama donosi priču koja opet u sebi krije "priču" koja će svoje opravdanje naći na narednim stranicama naučnog teksta. Takav ulazak u svijet nauke ne može ostaviti ravnodušnim niti jednog čitatelja, makar ne Čitatelja.

Priča i ideologija - semiotika književnosti je naučno utemeljeno i interpretativno potkrijepljeno istraživanje (bosanskohercegovačke) književnosti suptilno prožeto ključnim pitanjima bosanskohercegovačke, još uvijek (post)ratne svakodnevnice, gdje se bitke vode na razini pogrešnih ideoloških interpretacija književnoga teksta. Takvu svrhu i ulogu književnosti u nacionalnoj zajednici Pabrić s pravom uspoređuje s ulogom kakvu je imao epski pjevač u svome usmenom kolektivu, primjećujući da je takav (na)čin književnog interpretiranja vidan i na televiziji, novinama, časopisima, web portalima, kao i u nastavi književnosti u školama i fakultetima, a što za krajnji cilj ima neselektivno kanoniziranje nacionalne književnosti, pri čemu u prvi plan dolazi ideološka, dok se zanemaruje ona estetska vrijednost književnoga teksta.

Izabravši kao moto riječi Umberta Eca (*tumačiti znači reagovati na tekst sveta /.../ da se odredi ima li on neko utvrđeno značenje, ili, naprotiv, nema nikakvo značenje*) u drugome dijelu prve cjeline Pabrić polazi od esencijalnih pitanja kao što je ono zbog čega nemamo jedno tumačenje književnog teksta ili zbog čega je pitanje "istine" jedno od najlabavijih područja ljudskog saznanja, iako je cjelokupna nauka i filozofija okrenuta upravo tome pitanju! Pozivajući se na prethodna razmišljanja književnih teoretičara, ali i filozofa (i) Pabrić zaključuje da tekstovi vrlo često kazuju više ili drugačije nego što su to njihovi autori imali namjeru, ali i manje od onoga što bi mnogi čitatelji, na osnovu svog senzibiliteta, htjeli da kazuju,

potvrdivši da smisao teksta nije jednom za svagda dat nego se neprestano ostvaruje u čitanju i razumijevanju (Hans R. Jauss, Wolfgang Iser, Stanley Fish), "a baš čitanje i razumijevanje uspostavlja u tekstovima određeni smisao koji se može razabrati u okvirima određene tradicije" (Pobrić 2016: 45). Pri svim tim teorijskim autoritetima prednjači Ecova ideja otvorenog djela u kojem ključnu ulogu igra jamesonski odnos između proizvodnje i recepcije.

Ukazujući na značaj interpretativnih strategija koje u sebi baštine pomno čitanje i stavljanje teksta u okvire pojedine književne teorije (koje su, usput, važne jer osiguravaju naučni pristup književnome djelu), Pobrić ukazuje i na složenost odnosa teorije i književne proizvodnje. Odličnu elaboraciju odnosa fikcije i istine u književnome tekstu, znaka i označenog, jezika i referencije, teksta i konteksta, supstancije i funkcije, pojavne stvarnosti i intertekstualnosti Pobrić suptilno provlači kroz primjere bosanskohercegovačke književne (teorijske, ali i interpretativne) prakse uočavajući da njezin osnovni problem leži u savremenome bosanskohercegovačkom esencijalizmu koji ne može vidjeti umjetnost kao područje borbe za dominaciju različitih diskursa u društvenom prostoru, niti kako tekst preobražava različite kontekste (etičke, političke, ideološke, historijske, religijske, sociološke). Taj esencijalizam je svjesno zanemario činjenicu da u prvi plan dolazi mogućnost koju interpretacija nudi, "zanemaruju se tekstualne strategije u korist drugih samovoljnih pretraga" (Pobrić 2016: 58). Na osnovu navedenoga, Pobrić zaključuje da nauka o književnosti ne trpi esencijalistički pristup tekstu koji redovno nastaje pod uticajem nekoga ideološkog stava, a koji svoje utjelovljenje traži unutar priče o kojoj se priča. To nas dovodi, čini se, i do ključnog razmišljanja – književnost se, bez obzira na njene različite zloupotrebe, uvijek razračunava s ideologijom unutar sebe same.

Naredne Pobrićeve interpretacije romana (Meše Selimovića, Ive Andrića, Hasana Kikića, Faruka Šehića), priča (Ćamila Sijarića, Elme Porobić) ali i pjesničkih ostvarenja (Envera Kazaza, Admirala Mahića, Emira Šakovića) ruše sve dosad uspostavljene ideologije stavljajući u centar tekst i njegova (potencijalna) značenja. Svaka naredna stranica na svoj način priča priču o mogućnostima prave interpretacije tih "otvorenih djela", opravdavajući nakanu autora da nađe neki srednji govor o književnosti – između esejističke "impresije" i naučne "egzaktosti". U takav "govor" Pobrić smješta tekstove i autore koji su se *slučajno* našli pod njegovim izvrsnim interpretativnim mogućnostima iscrpljenih iz bogatoga teorijskog diskursa, ali i majstorskog umijeća analize i suptilnog osjećaja za književni tekst.

I na koncu, potrebno je izdvojiti prvu rečenicu kojom se otvaraju (sve) interpretacije unutar ove knjige. Ta uvodna Pobrićeva rečenica ujedno je i ključna poruka knjige, a koja, opet, tek otvara nova pitanja, kako za bosanskohercegovačku, tako i za širu južnoslavensku interliterarnu zajednicu: “Kada bi akademska zajednica imala 'snage' da sprovede neku vrstu estetske kanonizacije bosanskohercegovačke književnosti, ali i književnosti južnoslavenskih prostora, a ne puko redanje po nacionalnoj ili regionalnoj pripadnosti, Meša Selimović bi zasigurno zauzimao stožerno mjesto unutar i jednog i drugog kanona” (Pobrić, *Priča i ideologija - semiotika književnosti*, 2016., str. 63).

U vrijeme kada bosanskohercegovačkom književnom scenom k(r)uže razne ideologije sigurno je prava vrijednost imati naučnu studiju koja se svim svojim bićem protivi tim ideologijama. Edin Pobrić je od onih autora koji zna(ju) prepoznati probleme s kojima se susreće bosanskohercegovačko (neo)romantičarsko društvo i koji zna(ju), uz poseban osjećaj bila i pulsa tog društva, pronaći moduse borbe i, na koncu, rješenja za iste. Ova knjiga sigurno neće riješiti decenijama taložene probleme, ali ih hoće razodjenuti i svakog čitatelja – a pripadnika t(akv)og društva – natjerati da se preispita i iz svoga ugla, iz svoje tačke gledišta, suoči sa njima. Stoga je ova knjiga dragocjenost koja će zasigurno biti dio pozitivne priče o razvoju bosanskohercegovačke književnosti bez stega nacionalizma i (pogrešnih, za književnost gotovo pogubnih) ideologija.

Šehrzada Džafić